

У спеціалізовану вчену раду ДФ 35.051.175
Львівського національного університету
імені Івана Франка,
79000, м. Львів, вул. Університетська, 1

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
доктора економічних наук, професора
завідувача кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національної академії статистики, обліку та аудиту
БОНДАРУК ТАЇСІЇ ГРИГОРІВНИ
на дисертаційну роботу РУЩИШИН МАРІЇ ОЛЕГІВНИ на тему:
«Фінансові ресурси у забезпеченні інноваційного розвитку
вітчизняних підприємств»,
подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Непрості умови господарювання, що зумовлені світовими та внутрішніми економічними кризами, які значно поглибилися наслідками пандемії, та потім повномасштабним вторгненням Російської Федерації в Україну, призвели до зростання дефіциту фінансових ресурсів та посилили негативний вплив різноманітних внутрішніх і зовнішніх чинників на фінансування інноваційного розвитку вітчизняних підприємств. Налагодження інноваційної діяльності потребує значних ресурсів, використання яких стосується підготовки науково-дослідної та виробничої інфраструктури, формування належного людського капіталу та організації високоінтелектуальної праці.

В сучасних умовах викликів та загроз економіка України залежна від зовнішньої допомоги, що не дає можливості в повній мірі забезпечувати інноваційний розвиток вітчизняних підприємств, а збережений інноваційно-технологічний потенціал потребує значного оновлення. З іншого боку, вітчизняні підприємства опинилися в складному бізнес-середовищі зі значними фінансовими ризиками на тлі зменшення обсягів внутрішнього попиту, а, відтак, і скорочення доходів, погіршення фінансового стану й зниження фінансово-

економічної ефективності господарювання, що послабило їх фінансовий потенціал, у тому числі який міг би бути спрямованим на інноваційно-технологічні цілі.

Саме тому одним із критично важливих завдань стає обґрунтування пропозицій щодо ідентифікації доступних джерел, а також форм і механізмів залучення необхідних ресурсів та їх ефективного використання на потреби інноваційного розвитку вітчизняних підприємств в умовах сучасних викликів і загроз. З огляду на зазначене можна констатувати, що обрана тема дослідження є актуальною за сучасних умов господарювання.

ЗВ'ЯЗОК РОБОТИ З НАУКОВИМИ ПРОГРАМАМИ, ПЛАНАМИ, ТЕМАМИ

Тема дисертації та її результати в повному обсязі тісно пов'язані з планами наукових досліджень Львівського національного університету імені Івана Франка, а саме: «Формування фінансового потенціалу національної економіки» (номер державної реєстрації 0116U001667), де авторкою обґрунтовано теоретико-методичні і методико-прикладні засади формування й ефективного використання фінансового потенціалу вітчизняних підприємств, зокрема в контексті їх інноваційного розвитку та «Фінансова політика модернізації економіки України» (номер державної реєстрації 0120U101808), де авторкою визначено фінансові інструменти активізації інноваційної діяльності в економіці України та забезпечення інноваційного розвитку вітчизняних підприємств.

СТУПІНЬ ОБґРУНТОВАНOSTІ ТА ДОСТОВІРНОСТІ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ, ВИСНОВКІВ І РЕКОМЕНДАЦІЙ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Детальне вивчення змісту дисертаційної роботи Руцишин Марії Олегівни, у тому числі наведених у ній статистичних даних і розрахунків дає можливість зробити висновок про обґрунтованість та достовірність викладених у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій.

Обґрунтованість і достовірність основних наукових положень дисертації, отриманих результатів, висновків і рекомендацій також підтверджується використанням загальнонаукових, теоретичних і спеціальних методів дослідження, зокрема: синтезу і системного аналізу, статистично-економічного та компаративного аналізу, логічного аналізу, стратегічного менеджменту, аналітико-прогнозних розрахунків та ін. Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій ґрунтується на детальному вивченні й аналізі положень нормативно-правових актів України, наукових публікацій вітчизняних і зарубіжних учених, інформаційно-аналітичних і статистичних матеріалів, а також напрацювань здобувачки.

Важливими науковими здобутками авторки є проведений аналіз інноваційної діяльності та її фінансування в Україні, що дає змогу виявити низькі позиції економіки України в рейтингах провідних міжнародних організацій за індексами інноваційно-технологічного розвитку. Ідентифіковано істотні диспропорції і диференціації інноваційно-технологічної діяльності за галузями промисловості (за кількістю вітчизняних підприємств із технологічними інноваціями і їхньою часткою в загальній чисельності підприємств та серед інноваційно активних, обсягами впровадження нових технологічних процесів, напрямками інноваційно-технологічної діяльності й рівнем її фінансування), що не сприяє збалансованості та системності політики інноваційного розвитку підприємств промисловості України на загал в умовах сучасних викликів і загроз. На основі проведеного ґрунтовного аналізу з опрацюванням значної кількості статистичної інформації й результатів експертних оцінок, автор виокремлює існування та суть найбільш гострих проблем, які перешкоджають інноваційному розвитку вітчизняних підприємств, зокрема за ситуації ускладненої доступності до фінансових ресурсів.

Коректність посилань на літературні джерела дозволяє відокремити наукові здобутки автора від наукових напрацювань інших вчених. У дисертації розглянуто та запропоновано вирішення важливих завдань, що дало змогу досягти поставленої у роботі мети, продемонструвати авторську позицію в

частині вирішення науково-практичного завдання дослідження та обґрунтувати пропозиції щодо визначення і розуміння проблем формування й використання фінансових ресурсів у цілях забезпечення інноваційного розвитку підприємств, переважній більшості з яких властива наукова новизна.

Зазначене свідчить про достовірність і достатню обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації Руцишин М. О.

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

За логікою викладу матеріалу, змістом і наповненням, дисертаційна робота є завершеною науковою працею. Авторкою проаналізовано значний обсяг інформаційних джерел, виконані завдання дослідження, сформульовані чіткі висновки до кожного з трьох розділів і загальні висновки.

Структурно дисертація Руцишин М. О. складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Дисертація загальним обсягом 270 сторінок містить: 35 таблиць; 21 рисунок; список використаних джерел складається із 257 позицій на 28 сторінках.

У вступі авторкою обґрунтовано вибір теми дисертації, сформульовано мету та основні завдання дослідження, визначено його об'єкт, предмет, методи, конкретизовано положення наукової новизни та практичне значення отриманих результатів, наведено дані щодо їх апробації і впровадження на прикладному рівні.

У першому розділі «Теоретичні основи формування фінансових ресурсів підприємств інноваційного розвитку» здобувачкою на с. 33-90 визначено економічну сутність, значення та види фінансових ресурсів підприємств, обґрунтовано методологію дослідження фінансових ресурсів у контексті забезпечення інноваційного розвитку підприємств, узагальнено теоретико-методичні засади щодо визначення джерел їх формування в умовах інноваційного розвитку.

У другому розділі «Оцінка системи забезпечення фінансовими ресурсами інноваційного розвитку вітчизняних підприємств в умовах трансформаційних змін» (с. 91-152) проведено аналіз інноваційної активності та сучасного стану фінансування інноваційної діяльності, а також діагностовано чинники впливу на формування фінансових ресурсів у забезпеченні інноваційного розвитку вітчизняних підприємств в умовах трансформаційних змін, оцінено ефективність їх використання у забезпеченні інноваційного розвитку.

У третьому розділі «Стратегічні напрями формування фінансових ресурсів у забезпеченні інноваційного розвитку вітчизняних підприємств» (с. 153-214) здійснено прогнозування фінансових ресурсів з використанням економіко-математичних методів для забезпечення інноваційного розвитку підприємств в умовах сучасних викликів і загроз, обґрунтовано напрями оптимізації джерел та обсягів фінансових ресурсів вітчизняних підприємств як складової забезпечення їх інноваційного розвитку й розроблено положення стратегічного управління формування фінансових ресурсів в умовах нестабільності.

Завершується робота розгорнутими висновками, які є логічними, лаконічними та слугують віддзеркаленням основних результатів дисертаційної роботи. За результатами аналізу представлених матеріалів можна дійти висновку, що мета роботи у процесі проведення дослідження була досягнута, і дисертація має характер виконаної наукової кваліфікаційної праці авторки.

НАУКОВА НОВИЗНА РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ознайомлення зі змістом дисертації Руцишин М. О. «Фінансові ресурси у забезпеченні інноваційного розвитку вітчизняних підприємств» та публікаціями авторки дало змогу виокремити елементи наукової новизни у сформульованих положеннях дисертаційної роботи, серед яких найбільший науковий інтерес становлять наступні:

по-перше, щодо удосконалення та подальшого розвитку теоретико-методичних засад дослідження фінансових ресурсів інноваційного розвитку підприємств:

- визначення завдань фінансового менеджменту та очікуваних результатів їх реалізації за напрямками: обслуговування виробничо-господарської діяльності; розширеного відтворення бізнесу; реалізації економічного потенціалу підприємства; гарантування фінансової стабільності і безпеки; зміцнення конкурентоспроможності і сталого розвитку (рис. 1.2 на с. 47 роботи);

– удосконалення теоретико-методологічних засад дослідження фінансових ресурсів у забезпеченні інноваційного розвитку підприємств на основі розроблення управлінської матриці узгодження аспектів інноваційної діяльності та фінансових ресурсів на її реалізацію (рис. 1.3 на с. 63 рукопису);

– обґрунтування критеріїв формування оптимальних джерел фінансових ресурсів на потреби інноваційного розвитку вітчизняних підприємств через визначення групи традиційних і групи специфічних джерел фінансування проектів інноваційного розвитку (п.п. 1.3 дисертації);

по-друге, щодо удосконалення та подальшого розвитку методичних рекомендацій з аналізування фінансових ресурсів інноваційного розвитку підприємств в сучасних умовах господарювання:

– обґрунтування методико-прикладних засад аналізу інноваційної активності та фінансування інноваційної діяльності підприємств промисловості, зокрема розробка методики макроекономічного аналізу на основі аналізу даних щодо інноваційної діяльності у промисловості, частки інноваційно активних та промислових підприємств, які впроваджували інновації, витрат промислових підприємств на інновації та виконання НДР (п.п. 2.1 роботи, табл. 2.3-2.9, рис. 2.1 с. 100);

– розроблення методики аналізування ефективності використання фінансових ресурсів на цілі інноваційного розвитку промислових підприємств на основі запропонованого методичного підходу до розрахунку досягнутого ефекту на одиницю вкладених фінансових ресурсів (п.п. 2.3 на с. 133-149 дослідження);

– визначення методичного підходу до моделювання та прогнозування інноваційної активності та обсягів фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств, особливість авторського підходу полягає у

можливості прогнозування впливу на обсяги і ефективність інноваційного розвитку підприємств дії чинників макроекономічного та макрофінансового середовища (п.п. 3.1 рукопису с. 153-171);

по-третє, щодо удосконалення та подальшого розвитку науково-прикладних рекомендацій з управління фінансовими ресурсами інноваційного розвитку вітчизняних підприємств:

– визначення пріоритетних напрямів оптимізації джерел та обсягів фінансових ресурсів промислових підприємств на потреби їх інноваційного розвитку на основі формування механізму управління ними, а також використання переваг, критеріїв доцільності залучення та критеріїв оптимізації обсягів фінансування за різними джерелами формування ресурсу (рис. 3.5 та рис. 3.6 на с. 178, 180 дисертації);

– обґрунтування та виокремлення інструментів стратегічного управління фінансовими ресурсами інноваційного розвитку промислових підприємств, зокрема визначення стратегічних пріоритетів, елементів та послідовності імплементації політики стратегічного управління в цій сфері, розробка матриці стратегічного планування, яка узгоджує етапи інноваційних процесів з джерелами фінансування інновацій, формулювання концепту та принципових положень інноваційної стратегії розвитку (п.р. 3.3 роботи на с. 191-208).

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Результати дослідження Руцишин М. О. мають вагоме практичне значення і полягають в тому, що здобувачкою представлено й доведено конкретні пропозиції й рекомендації щодо ефективного управління фінансовими ресурсами у забезпеченні інноваційного розвитку вітчизняних підприємств. Науково-прикладні розробки і рекомендації використано в діяльності АТ «Галичфарм» (довідка № 01-2475 від 15.01.2024 р.), ТзОВ «Інженерно-будівельна компанія Промбуд» (довідка № 857 від 21.12.2023 р.), ТОВ «Науковий парк Львівського університету «Інновації та підприємництво» (довідка № 05/2024-А від 01.02.2024 р.).

Отримані авторкою результати дослідження впроваджені в навчальному процесі Львівського національного університету імені Івана Франка за курсами таких освітніх компонент: «Фінансування інноваційної діяльності підприємства», «Методи наукових досліджень у фінансах, банківській справі та страхуванні», «Фінанси та інновації у цифровій економіці», «Фінанси підприємств», «Фінансовий аналіз» (довідка № 2921-Н від 17.11.2023 р.).

ПОВНОТА ВІДОБРАЖЕННЯ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЯХ

Здобувачкою за темою дисертації опубліковано 33 наукові праці обсягом 13,15 д.а. (8,69 д.а. належить особисто автору), а саме: 7 наукових статей у фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз, в тому числі 1 – у виданні, що індексується в міжнародній наукометричній базі Scopus, 2 наукових статті у періодичних наукових виданнях інших держав, що індексуються у міжнародній наукометричній базі Scopus, 2 підрозділи в колективній монографії та 23 публікації у збірниках тез доповідей науково-практичних конференцій.

В опублікованих працях розкрито сутність та зміст наукових положень, що представлені до захисту. У публікаціях, виконаних у співавторстві, власний внесок дисертантки відображено відповідно до отриманих нею особисто результатів.

Спрямованість науково-практичних конференцій, де відбувалася апробація матеріалів дисертаційної роботи, характер статей здобувачки і результати проведених досліджень повною мірою розкривають пропоновані шляхи вирішення наукового завдання щодо теоретичного обґрунтування та розроблення методичних підходів в сфері управління фінансовими ресурсами для забезпечення інноваційного розвитку вітчизняних підприємств. Загалом дисертація пройшла належну апробацію та є самостійною науковою працею, що має завершений характер.

Авторкою дотримані вимоги пп. 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, щодо кількості публікацій, відповідності опублікованих результатів тим, які містяться у дисертаційній роботі, апробації її основних положень.

ДИСКУСІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ЗАУВАЖЕННЯ ДО ДИСЕРТАЦІЇ

Відзначаючи вагомий науковий доробок здобувачки та позитивно оцінюючи дисертацію в цілому, звертаємо увагу на окремі дискусійні положення та зауваження.

1. Здобувачка у п.п. 1.3 на належному науковому рівні розкриває теоретико-методичні засади джерел формування фінансових ресурсів вітчизняних підприємств для забезпечення процесів їх інноваційного розвитку, що в узагальненому вигляді подано на рис. 1.5 на с. 86 дисертації. Однак, не зрозумілим є позиція авторки щодо поділу джерел формування фінансових ресурсів інноваційного розвитку підприємства на дві групи: джерела фінансування бізнесу загалом та джерела фінансування інноваційного розвитку, оскільки більшість із визначених джерел може відноситися як до першої, так і до другої груп.

2. У дослідженні доцільно було б приділити більше уваги такому джерелу фінансування інноваційного розвитку підприємств, як венчурне фінансування, адже в світовій практиці венчурні фонди вважаються провідним інститутом забезпечення фінансування інноваційних проєктів бізнесу.

3. Очевидним є те, що сучасні виклики і загрози кардинально змінили склад і структуру можливих джерел фінансування інноваційного розвитку українського бізнесу. Відтак, робота збагатилася б якби в ній було відображено порівняння структурних змін фінансових ресурсів в умовах кризи, а також якби були вказані чіткі доступні джерела фінансування інновацій в умовах сьогодення.

4. Здобувачка на високому науково-методичному рівні у п.п. 3.1 здійснює прогнозування фінансових ресурсів для інноваційного розвитку вітчизняних підприємств з використанням економіко-математичних методів. Однак, на с. 168-169 роботи наведений такий висновок: «Повномасштабна війна призвела до знищення промислової інфраструктури у багатьох регіонах України, а також зменшення фінансового потенціалу інноваційно активних промислових підприємств, що спричинило зниження інноваційної активності суб'єктів господарювання. Тому прогностичні моделі інноваційного розвитку за оптимістичним сценарієм не будуть мати прикладного значення і адекватних статистичних оцінок в умовах сьогодення. Песимістичний сценарій інноваційного розвитку підприємств побудований на основі даних, які враховують низхідні тенденції фінансово-економічних детермінант (3-5 %)». Відтак, не зрозуміло з якою метою обчислювалися показники для оптимістичного сценарію та чим обґрунтовуються низхідні тенденції на рівні 3-5 %.

5. Враховуючи те, що життєвий цикл інноваційних проєктів, як правило, тривалий, доцільним було б розширення в 3 розділі питання щодо формування фінансових ресурсів інноваційного розвитку підприємств і на проблематику їх інвестиційно-інноваційної діяльності.

6. Результати дослідження мали б вищий рівень прикладної значимості, якщо б в аналітичній частині дисертаційної роботи було проаналізовано процеси фінансування інноваційного розвитку конкретних інноваційно активних вітчизняних промислових підприємств.

Проте в загальному, зазначені вище зауваження не применшують наукової та практичної цінності результатів дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

**ВІДПОВІДНІСТЬ РОБОТИ ВСТАНОВЛЕНИМ ВИМОГАМ
ДО ДИСЕРТАЦІЙ, ЩО ПОДАЮТЬСЯ НА ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ
ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ**

Дисертація Руцишин М. О. є завершеною науковою працею, що виконана

авторкою самостійно. Подана до захисту дисертаційна робота написана державною мовою, характеризується логічністю побудови, завершеністю, обґрунтованістю наукових положень та висновків, сучасним науковим стилем подачі матеріалу. Чітку логічну структуру роботи супроводжують лаконічні висновки й узагальнення. Дисертація у частині структури, змісту, загального обсягу та кількості наукових публікацій, що висувуються до здобувача наукового ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України та є результатом науково-дослідної роботи, що характеризується належним науково-методичним рівнем її виконання. Під час рецензування не виявлено ознак академічного плагіату та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного дослідження та дотримання норм академічної доброчесності.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК ПРО ДИСЕРТАЦІЙНУ РОБОТУ

Дисертаційна робота Руцишин Марії Олегівни на тему «Фінансові ресурси у забезпеченні інноваційного розвитку вітчизняних підприємств» є завершеною самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею на правах рукопису, цілісним дослідженням, яке виконане за актуальною темою з використанням відповідних методів. Зміст дисертації відповідає обраній темі та профілю спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Дисертація містить науково-обґрунтовані результати, які мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, свідчать про особистий внесок здобувачки та достатньо повно представлені у наукових працях. Результати дослідження вирішують поставлені завдання із дотриманням норм порядності й доброчесності.

За своїм змістом та якістю теоретико-методичних і прикладних розробок дисертаційна робота Руцишин М. О. відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (із змінами, внесеними згідно з

постановами Кабінету Міністрів України № 283 від 03.04.2019 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019 р.) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), а сама авторка – Руцишин Марія Олегівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Офіційний опонент:

**Доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської
справи та страхування Національної
академії статистики, обліку та аудиту**

Таїсія БОНДАРУК